

DOI 10.31558/2519-2949.2024.1.9

УДК 323.39(477)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0295-5332>*Хилько М. І., Київський національний університет імені Тараса Шевченка*ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-7859-4222>*Крицкалюк Н. І., Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Поняття «інституціоналізація громадянського суспільства» визначено як процес перетворення явища, руху (неформальних інституцій) на організовану установу; з упорядкованим процесом із певною структурою відносин, ієрархією влади, дисципліною, правилами поведінки; установами суспільних інститутів; із процесом, а також із результатом процесу, в якому політичне (соціальне) явище стає упорядкованим, стандартизується за допомогою норм; як процес утворення і розвитку нових державних та суспільних інституцій як усталених форм організації діяльності людини, як заміна спонтанної чи експериментальної поведінки на передбачувану поведінку, яка прораховується, моделюється і регулюється; як активний процес вироблення і закріплення соціальних норм, правил, статусів, ролей і перетворення їх на систему, яка спроможна діяти заради задоволення громадянських потреб.

Виокремлено основні форми та механізми взаємодії демократичних інститутів: консультації з громадськістю, участь у консультативно-дорадчих органах, проведення публічних заходів, залучення громадських організацій на рівні місцевого самоврядування. Визначено та проаналізовано три базові форми взаємодії громадських організацій та політичних партій – ініціативно-консультативну, координаційну, орієнтовану на тісну співпрацю. Охарактеризовано основні функції антикризової інституціоналізації громадянського суспільства: реалізація заходів для розвитку громадянського суспільства, регулювання соціальних параметрів економічного процесу, забезпечення політичної стабільності, зменшення рівня громадського напруження шляхом регулювання діяльності інститутів та створення нових громадських об'єднань.

Обґрунтовано, що інституціоналізація громадянського суспільства змінює його роль у становленні демократії за умови новітніх викликів. Після Революції гідності та в умовах воєнної загрози представники громадських організацій покликані відігравати важливі політичні функції перебудови держави, задіяння її інститутів у відповідності до європейських норм. Волонтери й добровольці, мережеві спільноти, різноманітні громадські ініціативи та рухи є суб'єктами, здатними утворити кістяк реального та спроможного громадянського суспільства.

Ключові слова: громадянське суспільство, демократія, інститут громадянського суспільства, інституціоналізація громадянського суспільства, соціальне партнерство, ефективність демократичних інститутів.

Дослідження інституціоналізації громадянського суспільства в Україні є важливим з точки зору підвищення ефективності механізмів комунікації між державою та громадянським суспільством, зміцнення громадянського суспільства як гаранта демократичного політичного порядку та забезпечення прав і свобод людини. Важливість дослідження цих питань пояснюється не лише концептуальною нерозробленістю проблеми інституціоналізації та специфікою української моделі, а й масштабами практичного процесу децентралізації влади.

В Україні модель інституціоналізації громадянського суспільства можна охарактеризувати як перехідну. Львівський дослідник А. Романюк, поєднуючи різні підходи та інтегруючи основні ознаки інституціоналізації, дає наступне робоче визначення терміну "інститут". По-перше, це стан організованої спільноти, організаційна форма об'єднання людей у певну спільноту на основі колективної волі; по-друге, це ідеальна модель об'єднання людей, що формується у зв'язку

з владою і впливом, підтримує інтеграцію особи і колективу, управління спільнотою, спирається на колективні цінності, організаційні правила, раціональні норми (установки); по-третє, це реалізація і відтворення моделей (систем правил і норм, принципів і цілей) спілкування в структурі сукупної практики політичної діяльності індивідів і груп, людського суспільства в цілому. Це означає, що категорія інститутів (інституція, інституційність) за своєю онтологічною та аксіологічною сутністю відображає форми і структури політичного життя, його "морфологічні моделі" та "організаційні рамки" [1, с. 89].

Академік АПН України В. Андрущенко розглядає громадянське суспільство як мережу горизонтальних і вертикальних зв'язків між правовою державою та осередками незалежних ініціатив. Лише інституціоналізація цих зв'язків дозволяє говорити про правову державу. Нинішня ситуація характеризується тим, що громадський сектор потрібен владі як легітимація самої влади, як елемент соціального управління. Відносини громадського сектору з державою мають інший характер і розуміються більше як пряма зацікавленість в інституціоналізації горизонтальних і вертикальних зв'язків. Таким чином, держава і громадський сектор діють у межах однієї держави, але так, ніби вони йдуть одним шляхом [2, с. 410].

Ідея широкої громадянської участі є фундаментальною для концепції демократії. У дослідженнях немає консенсусу щодо співвідношення понять політичної та громадської участі [3]. Під нею насамперед мається на увазі участь керованих мас в управлінні суспільними, а іноді й державними справами. Тому становлення сучасної моделі політичного управління, заснованої на демократичному громадянському суспільстві, слід розглядати як необхідний і очікуваний результат розвитку політичної активності громадян на всіх рівнях суспільства.

Йдеться не стільки про сам факт участі громадян, за який всі виступають, скільки про реальні політико-правові механізми участі громадян в управлінні державними справами.

Хоча демократичне суспільство визначає конституційне право кожного громадянина на рівну політичну свободу щодо політичних процесів, суть проблеми полягає в тому, що політичне лідерство – це професійна діяльність, яка вимагає спеціальних знань, досвіду, навичок і вмінь. Тому доречно говорити не стільки про управління суспільством (функцію держави), скільки про участь громадян в обговоренні та розробці політичних, соціально-економічних і культурних програм або проектів, вплив громадянського суспільства на прийняття рішень та ефективний контроль за їх виконанням, а також про створення механізму самоврядування на регіональному та місцевому (муніципальному) рівні. Якщо розглядати громадську участь з точки зору перерозподілу політичної влади та закріплення цього перерозподілу в політико-правових механізмах, то це дійсно проблема децентралізації існуючої політичної влади [4, с. 220].

Поняття "соціальне партнерство" трактується по-різному: як механізм, за допомогою якого компанії, представники працівників та уряди розробляють та узгоджують коло питань і реалізується у формі біпартизму (між профспілками та організаціями роботодавців) та трипартизму (між профспілками, організаціями роботодавців та органами державної влади або органами місцевого самоврядування – за визначенням експертів МОП); як система взаємовідносин щодо розподілу та використання ресурсів у соціальній сфері, які існують між трьома секторами (партнерами): державним сектором, недержавним сектором та приватним сектором.

Досвід зарубіжного соціального партнерства часто застосовується у спрощених схемах або відкидається як неактуальна соціальна практика. Тому ми вважаємо, що активна участь громадянського суспільства в системі соціального партнерства може суттєво змінити соціальну ситуацію в країні. Це свідчить про важливість наукового аналізу теоретико-методологічних засад розвитку та функціонування механізмів у системі соціального партнерства, що створюються або вдосконалюються в Україні, порівняння їх практики з вітчизняною системою [5, с. 162].

Оскільки сучасна демократія в публічній сфері інституціоналізується в процесі взаємодії держави і громадянського суспільства, можна зробити висновок про тісний зв'язок між двома політичними процесами: процесом інституціоналізації діалогу між державою і громадянським суспільством та процесом поступового створення діалогової демократії. Це стосується і таких інноваційних підходів, як електронна демократія. Однак, на відміну від своїх західноєвропейських колег, українські політологи не приступили до вивчення діалогової моделі демократії.

Так, О. Корнієвський, розглянувши роль політичного діалогу в комунікативних теоріях демократії та майже всіх теоріях, моделях і формах демократії, звернув свою увагу на теорію і практику діалогічної демократії [6, с. 30].

На нашу думку, інституціоналізація діалогу між державою та громадянським суспільством імпліцитно детермінує процес інституціоналізації діалогової демократії. І навпаки, інституціоналізація демократії (деліберативної, партисипативної, діалогічної) об'єктивно пов'язана з інституціоналізацією діалогу між державою і громадянським суспільством. При цьому, за Д. Кіном, демократія розуміється як "особливий вид політичної системи, в якій інститути громадянського суспільства і держави мають тенденцію функціонувати як два незамінні елементи, автономні і водночас взаємопов'язані, відмінні і водночас взаємозалежні, внутрішньо підпорядковані системі, де влада завжди може бути предметом публічної дискусії, компромісу і згоди" [7, с. 21].

Політичний дискурс трактувався, спираючись на Габермаса, як діалог у політичній сфері, включаючи діалог між урядом і опозицією, громадянським суспільством і державою у сфері публічної політики [8]. Ідеї діалогічної демократії розвивали Е. Гідденс, М. Каллен, С. Лавель, Б. Латур. У західноєвропейській політичній науці існує думка, що в типологічному ряді сучасних моделей демократії поряд з демократією участі та деліберативною або дискурсивною демократією існує ще одна – діалогічна демократія. І демократія участі, і деліберативна демократія (суспільно значущі рішення мають бути результатом аргументованого дискурсу) ґрунтуються на діалозі, який є їх змістовною основою. На думку П. Лавеля, модель діалогічної демократії "близька до деліберативної демократії, навіть якщо вона іноді вбирає в себе деякі елементи партисипативної демократії" [9, с. 4]. Деліберативна демократія та демократія участі загалом "є частиною діалогічної моделі". Вони слугують для того, щоб "заповнити деякі прогалини в діалогічній моделі" [10, с. 2]. У версії демократії, запропонованій Й. Драйзеком, вона постає як дискурсивна демократія [11, с. 17].

Моделі деліберативної та партисипативної демократії слід розглядати лише як доповнення до діалогової демократії. Не заперечуючи існування суттєвих відмінностей у всіх трьох новітніх моделях демократії, П. Лавель підкреслює, що і деліберативна, і партисипативна моделі "належать" до ширшої моделі діалогової демократії. [9, с. 4]. При цьому жодна з трьох згаданих моделей не замінює і не підриває ліберальну демократію, а лише доповнює її, модернізує і таким чином адаптує демократію до нових запитів суспільства.

На думку О. Палія, для того, щоб знизити рівень соціальної напруги в сучасному суспільстві, "необхідно інституціоналізувати механізми постійного діалогу між владою і громадянським суспільством". Інституціоналізація діалогу між державою та громадянським суспільством дозволить не лише "встановити правила гри", а й створити елементи соціальної системи, здатні позитивно впливати "на цінності, колективну ідентичність, довіру та солідарність у суспільстві" [12, с. 8].

На думку О. Корнієвського, "створення інститутів діалогу тільки починається" і на шляху процесу інституціоналізації діалогу існує чимало перешкод, які "коріняться в історичному та соціокультурному минулому суспільства та об'єктивних авторитарних позиціях влади" [6, с. 29].

Інститут діалогу між державою та громадянським суспільством є результатом тривалого процесу закріплення в суспільній практиці та інституціоналізації різноманітних практик інтерсуб'єктної взаємодії, комунікації та дискурсу між цими двома макрополітичними акторами. Під інститутом діалогу прийнято розуміти процес переговорів, партнерства, консультацій, експертиз, дебатів, обговорень, дискусій, громадської експертизи та інших форм взаємодії між державою та громадянським суспільством у сфері публічної політики. Інститут діалогу – це інституціоналізована практика двостороннього просування, передачі та обміну суспільно-політичною інформацією між державними інституціями та організаціями громадянського суспільства.

Я погоджуюся з таким трактуванням діалогу між державою та громадянським суспільством, але хотів би зазначити, що в даному випадку йдеться не стільки про процес інституціоналізації діалогу, скільки про конкретизацію та опис змістовної сторони інтерсуб'єктної взаємодії акторів цього діалогу. Інституціоналізація – це не "сфера" і не "взаємодія". Інституціоналізація – це відносно часовий процес, процедура, своєрідна габітуалізація діалогу. Коли певні практики діалогічної взаємодії між державою та громадянським суспільством стають постійними і повторюваними в процесі закріплення в публічній сфері, вони інституціоналізуються, тобто стають регулярною і повторюваною формою двосторонньої комунікації, симетричного обміну інформацією. Інституціоналізація – в сенсі перетворення діалогу на інститут – це скоріше результат, ніж процес, який відбувається в ході інтерсуб'єктивної взаємодії та публічного простору, прозорої публічної політики за участю як держави, так і громадянського суспільства, яка розробляється для цього.

Серед сучасних західних дослідників інституціоналізацію діалогу вперше запропонував Б. Барбер у своїй всевітньо відомій праці "Сильна демократія": Партисипативна політика для нового століття",

опублікованій у 1984 році [13]. Автор не використовує сам термін "діалог", але посилається на його еквівалент, називаючи діалог розмовою. У цьому контексті варто згадати, що іменник "talk" перекладається з англійської як "розмова", "діалог", "бесіда". Крім того, термін "talk" також означає "переговори". У французькому виданні Б. Барбера англійське слово "talks" перекладається французькою як "діалог" [13].

Автори аналітичного звіту "Реформування політичного процесу: інституціоналізація консультацій між державними інституціями та громадськими організаціями" зазначають: "Інституціоналізація діалогу між державними інституціями та НУО, як і інших форм партнерства та співпраці, передбачає наявність очевидного і достатньо розвиненого сектору незалежних НУО". Автори звіту вважають, що для інституціоналізації діалогу "необхідні принаймні три елементи або умови для створення ефективного процесу інституціоналізації": по-перше, налаштованість на співпрацю та усвідомлення того, що обидві сторони діалогу отримують вигоду від інституціоналізації. По-друге, наявність правової бази для розвитку неурядових організацій та юридичного закріплення процесу і процедур інституціоналізації діалогу; по-третє, знання існуючого досвіду співпраці держави і суспільства, що сприяє кращому розумінню труднощів, які можуть виникнути при появі ініціатив щодо інституціоналізації консультацій та діалогу [14, с.53].

Інституціоналізація діалогу між державою та громадянським суспільством складається з низки етапів, які відрізняються динамікою та глибиною інституціоналізації діалогу, кожен з яких сприяє габітуалізації та рутинізації діалогу, перетворенню його на звичну норму спілкування між державою, громадянами та їх об'єднаннями в режимі діалогічного дискурсу. Важливість інституційного діалогу полягає у підвищенні якості та ефективності нової моделі дискурсивного врядування, заснованої на партнерстві держави та громадянського суспільства в процесі спільного обговорення, вироблення та прийняття суспільно і політично значущих рішень. Побудова такої комунікаційної системи потребує значних зусиль і часу. Функціонування інноваційної системи соціальних комунікацій означає інституціоналізацію діалогу між державою і громадянським суспільством та трансформацію вже існуючих комунікативних практик у новий соціально-політичний інститут суспільства в рамках новітніх моделей демократії.

Проблемним є те, що в політологічному вимірі існує суперечливий погляд на місце і роль держави у формуванні громадянського суспільства, оскільки, з одного боку, влада демонстративно належить державі, а з іншого – нібито громадянському суспільству, яке разом з державою формує правовий простір і тому має бути рівноправним учасником владних відносин у соціальному організмі країни. Громадянське суспільство активно сприяє процесам політичної демократизації та набуття державою конституційних ознак, відстоюючи матеріальну і духовну незалежність народу від держави, домагаючись правових гарантій цієї незалежності, захищаючи приватні і публічні інтереси народу. Між державними інституціями та суспільством має існувати зворотній зв'язок, оскільки правова держава має реагувати на потреби та запити громадян шляхом прийняття відповідних законів та контролю за їх виконанням. Це має створити ситуацію правової захищеності громадян і забезпечити сприятливе правове поле для діяльності створюваних ними державних інституцій.

Інституціоналізація вимагала нового теоретичного підходу. У США відповідно на цю потребу стала парадигма "мобілізації ресурсів", у Західній Європі – парадигма "нових соціальних рухів" [15; 16].

Незважаючи на відмінності, обидві парадигми припускають, що в основі соціальних рухів лежать конфлікти між організованими групами з автономним об'єднанням і зміненими формами комунікації (мережею, громадською підтримкою).

Обидві теорії припускають, що конфліктна колективна дія є нормою і що учасники, як правило, є раціональними, добре інтегрованими членами організацій. Колективна дія передбачає форми об'єднання і стратегії, які є специфічними для контексту сучасного плюралістичного громадянського суспільства. Цей контекст включає публічний простір, соціальні інститути (ЗМІ), права (свобода об'єднань), представницькі політичні інститути та автономну правову систему. Всі ці елементи є мішенню для громадських рухів, які прагнуть впливати на політику або домогтися змін. Обидва підходи також розрізняють два рівні колективних дій: відкритий рівень великомасштабних акцій (страйки, конгреси, демонстрації, бойкоти) і менш помітні, приховані форми організації та зв'язків між групами, які відображають повсякденне життя і вимагають постійної участі акторів.

Громадянське суспільство розглядається як фундамент і опора демократії, а демократія з її елементом – багатопартійною системою – як перенесення соціального плюралізму, притаманного

громадянському суспільству, на політичний рівень. Однак не кожна багатопартійна система є наслідком виникнення громадянського суспільства.

Габермас визначив "чотири рівні, на яких слід зміцнювати демократію": Ідеологія, політичні інститути, громадянське суспільство і культура. Зміни на рівні громадянського суспільства відбуваються повільніше, ніж на перших двох рівнях, і темп змін залежить від особливостей конкретної культури. Тому, хоча стверджується, що громадянське суспільство має бути передумовою політичної демократії, воно не може "вирости" без певної демократичної політичної культури та верховенства права. Ентузіазм щодо громадянського суспільства змінився різноманітними сумнівами та наріканнями. Деякі дослідники вважали це поняття занадто розмитим і майже тотожним поняттю "демократичне суспільство" [8, с. 44].

Модель цих відносин відповідає перехідному етапу політичної системи. Зазначається, що громадянське суспільство перебуває в процесі формування окремих інститутів. Водночас ця фаза є фазою становлення громадянського суспільства в цілому.

Таким чином, категоріальний апарат дослідження розкриває теоретичну основу дисертації. Визначаючи найважливіші терміни, можна зазначити, що термінологія дослідження має свою специфіку. Враховуючи специфіку кожної країни, термін "інституціоналізація громадянського суспільства" має різні значення. Тому, аналізуючи конкретну країну, необхідно спиратися на визначення, характерне для національної політики.

О. Карчевська наголошує на демократичних функціях громадянського суспільства. "Забезпечення підґрунтя для обмеження державної влади" – це його перша і найважливіша функція, яка має два виміри: контроль і обмеження здійснення влади державою в демократичній державі та демократизація влади в авторитарній державі [17, с. 168].

Високий рівень активності громадських об'єднань доповнює діяльність політичних партій у таких питаннях, як сприяння політичній участі, підвищення політичних навичок і вмінь громадян, визнання демократичних обов'язків і прав громадян.

Громадянське суспільство може стати місцем, де навчають демократичним цінностям і практикам, таким як толерантність, консенсус, компроміс і повага до інших думок. Це третя функція громадянського суспільства. Ці цінності та норми є особливо стабільними, коли вони є результатом досвіду, а організована участь у громадянському суспільстві робить цьому значний внесок.

Громадянське суспільство служить демократії, надаючи інші канали, окрім політичних партій, для вираження та збалансування інтересів. Ця функція є особливо важливою, коли йдеться про групи, виключені з політики, такі як жінки або расові та етнічні меншини. Вона особливо сприяє демократії, коли створює можливості для участі в управлінні на рівні місцевого самоврядування. Демократизація місцевого самоврядування тісно пов'язана з розвитком громадянського суспільства.

Висновки.

Аналіз взаємозв'язку між демократією та громадянським суспільством показує, що ліберальні демократії загалом характеризуються активним громадянським суспільством. Хоча це особливо стосується західних демократій, в Японії, наприклад, існує лише кілька неурядових об'єднань, незважаючи на високий рівень довіри населення до держави.

Аналіз взаємозв'язку між демократією та громадянським суспільством вимагає уточнення та конкретизації обох термінів – "демократія" та "громадянське суспільство". Громадянське суспільство слід розглядати не як просту сукупність неурядових об'єднань, які можуть існувати в різних країнах, а як тип суспільства, соціальну категорію, що визначає соціальну основу демократії та її сутність.

Таким чином, механізми інституціоналізації громадянського суспільства включають сукупність принципів, напрямів, засобів, відносин (інституційних, політико-правових, економічних) та механізмів державного впливу (нормативних, прогностичних, інформаційно-комунікативних, аналітичних, економічних, договірних). Інституційний механізм включає центральні та місцеві органи виконавчої влади, а також органи місцевого самоврядування; політико-правовий механізм – положення Конституції, міжнародних договорів, нормативно-правових та адміністративних актів; інформаційно-комунікаційний механізм – систему аналітичного забезпечення, комплекс політичних заходів, спрямованих на забезпечення суспільного діалогу; економічний механізм – створення системи справедливих економічних відносин без неринкових, кримінальних та напівкримінальних елементів соціально-економічних відносин, які є перешкодою для розвитку громадянського суспільства.

В Україні завдання інституціоналізації громадянського суспільства ускладнюється відсутністю традиції створення громадянських ініціатив, громадських рухів та інших форм участі, через які

громадяни можуть виражати та відстоювати свої інтереси. Це залежить від ефективності механізму інституціоналізації, який створює інституційне середовище, що спонукає суб'єктів суспільно-політичного процесу враховувати інтереси і потреби суспільства та проявляти соціальну відповідальність за інтереси суспільства. Зрештою, саме ефективний механізм інституціоналізації суспільно-політичних процесів, що реалізується суб'єктами суспільно-політичної дії за допомогою нормативних культурних стандартів, забезпечує оптимальний порядок у соціальних системах.

Бібліографічний список:

1. Романюк А. Новий інституціоналізм та поняття інституту в політичній науці. *Вісник Львівського університету. (Серія : філософські науки)*. 2006. Вип. 17. С. 88-94.
2. Андрущенко В. П. Організоване суспільство. Проблеми організації та суспільної самоорганізації в період радикальних трансформацій в Україні на рубежі століть: Досвід соціально-філософського аналізу. К.: ТОВ «Атлант ЮЕМСі», 2005. 498 с.
3. Бортніков В.І. Дискурс парадоксальної політичної участі громадян в розвитку демократії. *Політологічний вісник: збірник наукових праць*, 2023. Вип. 90. С. 202-215.
4. Кресіна І. Держава і громадянське суспільство в Україні: проблеми взаємодії. К.: Логос. 2007. 314с.
5. Крисаченко В.С. Консолідаційний потенціал громадянського суспільства в Україні: синергія самоорганізації. *Політологічний вісник: збірник наукових праць*, 2021. Вип. 87. С. 162-179.
6. Громадянське суспільство України: сучасний стан і перспективи впровадження європейських стандартів взаємодії з державою : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 12 груд. 2013 р.) / Нац. ін-т. стратег. дослідж.; [упоряд.: В. М. Яблонський, О. А. Корнієвський, П. Ф. Вознюк; за заг. ред. О. А. Корнієвського]. Київ: НІСД, 2014. 191 с.
7. Кін Дж. Громадянське суспільство. Старі образи, нове бачення [Текст] / Джон Кін ; [пер. з англ. Олександр Грищенко]. Київ: К. І. С., 2000. – 192 с.
8. Габермас Ю. Структурні перетворення у сфері відкритості: дослідження категорії «громадянське суспільство». Львів : Літопис, 2000. 318 с.
9. Lavelle P. S. Le principe dialogue et l'activite humaine. Technique, travail, culture. *Ergologia*. № 4. Novembre 2010. P.55-101.
10. Latour B. Politique delanature. Comment faire entrer les science en démocratie. B. Latour. Paris: La Découverte, 1999. 382 p.
11. Dryzek J. Discursive Democracy: Politics, Policy and Political Science. Cambridge University Press, 1994. 268 p.
12. Революція Гідності 2013-2014 рр. та агресія Росії проти України; за заг. ред. Павла Полянського. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2015. 34 с.
13. Barber B. Démocratie forte. Desclée de Brouwer, 1997. – 329p. URL: http://mediatheque.territoires_display&id=131693.
14. Policy process reform: institutionalization of consultations between government institutions in the CI count RITS: Conditions, form, practice. United Nations Development Programme. Bratislava, 2002. 76 p.
15. Myllylä S. NGOs as newcomers in urban environmental governance: waste recycling in Cairo. *Associational Life in African Cities Popular Responses to the Urban Crisis*. Nordiska Afrika institutet, Elanders Gotab, Stockholm, 2001. P. 198-217.
16. When NGOs face repression and under siege, freedom and democracy undermined, says United States. *Asian Tribune-Washington D.C.* 2006.12.15. P. 1-3.
17. Карчевська О.В. Інституціоналізація громадянського суспільства як чинник формування демократичної політичної стабільності в сучасній Україні : дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02 / Карчевська Олена Василівна; Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. Луганськ, 2009. 238 арк.

References:

1. Romaniuk, A. (2006). New institutionalism and the concept of an institution in political science. *Bulletin of Lviv University. (Series: Philosophical Sciences)*. Issue 17. P. 88-94
2. Organized society. (2005). Problems of organization and social self-organization in the period of radical transformations in Ukraine at the turn of the century: Experience of social and philosophical analysis. Kyiv: Atlant UEMC LLC. 498 p.
3. Discourse of Paradoxical Political Participation of Citizens in the Development of Democracy. (2023). *Political Science Bulletin: a collection of scientific papers* / edited by O. Batrymenko; Taras Shevchenko National University of Kyiv. K.: Vadex LLC. Issue 90. P. 202-215.
4. State and civil society in Ukraine: problems of interaction (2007). Kyiv: Logos. 314 p.
5. Consolidation potential of civil society in Ukraine: synergy of self-organization (2021). *Political Science Bulletin: a collection of scientific papers* / edited by O. Batrymenko; Taras Shevchenko National University of Kyiv. K.: Vadex LLC. Issue 87. P. 162-179.
6. Civil society of Ukraine: current state and prospects for the implementation of European standards of interaction with the state: collection of materials of the international scientific and practical conference

(Kyiv, December 12, 2013) / National Institute for Strategic Studies; [edited by V. Yablonsky, O. Kornievsky, P. Voznyuk; edited by O. Kornievsky]. Kyiv: NISS, 2014. 191 p.

7. Keane, J. (2000). Civil Society. Old Images, New Vision [Text] / John Keane; [translated from English by Oleksandr Hryshchenko]. Kyiv: K.I.S. 192 p.

8. Habermas, Y. (2000). Structural transformations in the field of openness: a study of the category of "civil society". Lviv: Chronicle. 318 p.

9. Lavelle, P.S. (2010). Le principe dialogue et l'activite humaine. Technique, travail, culture. *Ergologia*. № 4. Novembre. P.55-101.

10. Latour, B. (1999). Politique delanature. Comment faire entrer les science en démocratie. B. Latour. Paris: La Découverte. 382 p.

11. Dryzek, J. (1994). Discursive Democracy: Politics, Policy and Political Science. Cambridge University Press. 268 p.

12. The Revolution of Dignity of 2013-2014 and Russia's Aggression against Ukraine; edited by Pavlo Poliansky. Kyiv: Borys Grinchenko Kyiv University, 2015. 34 c.

13. Barber, W. (1997). Démocratie forte. Desclée de Brouwer. 329 p. URL: http://mediatheque.territoires_display&id=131693.

14. Policy process reform: institutionalization of consultations between government institutions in the CI count RITS: Concepts, form, practice (2002). United Nations Development Program. Bratislava. 76 p.

15. Myllyla, S. (2001). NGOs as newcomers in urban environmental governance: waste recycling in Cairo. Associational Life in African Cities Popular Responses to the Urban Crisis. Nordiska Afrika institutet, Elanders Gotab, Stockholm. P. 198-217.

16. When NGOs face repression and under siege, freedom and democracy undermined, says United States. Asian Tribune-Washington D.C. 2006.12.15. P. 1-3.

17. Karchevska, O.V. (2009). Institutionalization of Civil Society as a Factor in the Formation of Democratic Political Stability in Modern Ukraine: Candidate of Political Science: 23.00.02 / Karchevska Olena Vasyliyva; East Ukrainian Volodymyr Dahl National University. Luhansk. 238 p.

Khylko M., Kritskalyuk N. Methodological aspects of the institutionalization of civil society in Ukraine

The concept of "institutionalization of civil society" is defined as the process of transformation of a phenomenon, movement (informal institutions) into an organized institution; with an orderly process with a certain structure of relationships, hierarchy of power, discipline, rules of conduct; establishment of social institutions; with the process, as well as with the result of the process in which the political (social) phenomenon becomes orderly, standardized by means of norms; as a process of formation and development of new state and social institutions as established forms of organization of human activity, as a replacement of spontaneous or experimental behavior with predictable behavior that is calculated, modeled and regulated; as an active process of developing and consolidating social norms, rules, statuses, roles and transforming them into a system capable of acting to meet civic needs.

The main forms and mechanisms of interaction of democratic institutions are allocated: consultations with the public, participation in consultative and advisory bodies, holding public events, involvement of public organizations at the level of local self-government. Three basic forms of interaction between public organizations and political parties have been identified and analyzed: initiative-consultative, coordination, and focused on close cooperation. The main functions of the anti-crisis institutionalization of civil society are characterized: implementation of measures for the development of civil society, regulation of social parameters of the economic process, ensuring political stability, reducing the level of public tension by regulating the activities of institutions and creating new public associations.

It is substantiated that the institutionalization of civil society changes its role in the formation of democracy in the face of the latest challenges. After the Revolution of Dignity and in the face of a military threat, representatives of public organizations are called upon to play important political functions of restructuring the state, involving its institutions in accordance with European norms. Volunteers, networked communities, various civic initiatives and movements are the subjects capable of forming the backbone of a real and capable civil society.

Keywords: *civil society, democracy, institution of public society, institutionalization of civil society, social partnership, effectiveness of democratic institutions.*